

Плевенски исторически четения

Pleven Historical Readings

Регионален исторически музей – Плевен
Regional Historical Museum – Pleven

Издание Publication	Съединение и разединение Unification and disunity
Том / година Volume / year	V / 2026
Издател / държава Publisher / country	Регионален исторически музей – Плевен, България Regional Historical Museum – Pleven, Bulgaria
Автор(и) Author(s)	Д-р Чавдар Ангелов Cavdar Angelov, PhD
Институция Affiliation	Национален парк-музей „Шипка-Бузлуджа“ Shipka-Buzludzha National Park – Museum
Заглавие Title	УЧАСТИЕТО НА 55-И ПЕХОТЕН ПОЛК ВЪВ ВОЕННИТЕ ОПЕРАЦИИ СРЕЩУ СЪРБИЯ ПРЕЗ ЕСЕНТА НА 1915 Г. THE 55TH INFANTRY REGIMENT PARTICIPATION IN MILITARY OPERATIONS AGAINST SERBIA IN THE AUTUMN OF 1915
Страници Pages	332–346
Постоянен адрес Permanent URL	https://plevenhistoricalreadings.eu/articles/phr-5-332/

УЧАСТИЕТО НА 55-И ПЕХОТЕН ПОЛК ВЪВ ВОЕННИТЕ ОПЕРАЦИИ СРЕЩУ СЪРБИЯ ПРЕЗ ЕСЕНТА НА 1915 Г.

Д-р Чавдар Ангелов

Национален парк-музей „Шипка-Бузлуджа“

Резюме: Настоящото изследване представя основните моменти от мобилизацията и участието на 55-и пехотен полк в проведените през есента на 1915 г. от частите на Първа отделна армия и Северната група на Втора отделна армия Моравска и Косовска настъпателни операции, довели до разгрома на Сърбия. Проучването е изградено върху непубликувани архивни материали от делата на 55-и пехотен полк и на 2-ра и 3-та бригада на 8-а пехотна Тунджанска дивизия, съхранявани във фондовете на Държавния военноисторически архив във Велико Търново. Анализът на обнародваната информация очертава приноса на личния състав на 55-и пехотен полк за извоюваните през есента на 1915 г. победи срещу сръбските войски. Той показва, че в хода на бойните действия полкът бързо преодолява липсата на боен опит и успешно се адаптира към тежките условия на фронтовия живот, превръщайки се в напълно боеспособна единица, годна да изпълнява поставените от българското командване задачи. В недалечна перспектива натрупаният в кампаниите срещу Сърбия боен опит ще бъде използван в предстоящите тежки сражения със силите на Антантата на възникналия в самия край на 1915 г. на Балканите нов фронт в Македония.

Ключови думи: армия; мобилизация; полк; пехота; настъпателна операция; дивизия.

Възникналата криза в отношенията между големите европейски държави, провокирана от убийството на австро-унгарския престолонаследник Франц-Фердинанд в Сараево на 28 юни 1914 г.¹,

¹ Всички дати в текста са по прилагания до 31 март 1916 г. в България Юлиански календар.

катализира натрупаните противоречия между великите сили, които съвсем скоро прерастват в глобален военен конфликт². Декларацията на българското правителство, че в създалата се ситуация „ще пази най-строга неутралност“ не е в състояние да убеди никого в България и Европа, че в даден момент страната няма да се намеси във войната. В следващите месеци двете воюващи групировки усилено „наддават“ за българската подкрепа, предлагайки различни териториални и материални придобивки, ако София приеме да воюва на тяхна страна. Вземайки предвид плюсовете и минусите на предложенията на Централните сили и Антантата, в началото на септември 1915 г. българската страна приема офертата на германо-австрийския блок³.

Въз основа на постигнатите договорки на 9 септември 1915 г. с Височайш указ на цар Фердинанд I е обявена обща мобилизация на българската армия⁴. В следващите дни към мобилизационните пунктове се насочват хиляди запасни офицери и войници, които попълват развърнатите съгласно щатове за военно време подразделения. Мнозина от тях, предимно от по-старите набори, получават назначение в резервните пехотни полкове, влизащи в състава на формираната по време на мобилизация трета бригада на всяка пехотна дивизия.

Мобилизираните по време на Първата световна война резервни полкове в редки случаи са обект на интерес от страна изследователите. Поради тази причина тяхната историята остава в голяма степен непозната за широката публика. Това в пълна степен важи и за формирания през есента на 1915 г. в Хасково и Търново Сеймен (дн. Симеоновград – б. м.) 55-и пехотен полк. Информация за него може да бъде намерена в някои публикации, проследяващи мобилизацията на българската армия и общия ход на операциите, които тя води срещу Сърбия през есента на 1915 г. и на Македонския фронт през 1916 г.⁵ В този смисъл може с осно-

² **Марков, Георги.** Голямата война и българският ключ за европейския погреб 1914-1916. София, 1995, с. 43-50.

³ За преговорите на България за включване в Първата световна война виж: **Илчев, Иван.** България и Антантата през Първата световна война. София, 1990, с. 55-209; **Марков, Г.** Голямата война и..., с. 55-195 и др.

⁴ **Българската армия 1877-1919.** София, 1988, с. 285-286.

⁵ **Българската армия** в Световната война 1915-1918 г. Т. II. Войната срещу Сърбия през 1915 година. Настъплението на I армия през границата от 1-и до 14-и октомврий. София, 1936; **Българската армия** в Световната война 1915-1918 г. Т. IV. Войната срещу Сърбия през 1915 година. Настъплението на I армия към долината на р. Морава и това на Северната група от II армия към Лесковец и Прищина от 22-и до 31-и октомврий. София, 1940; **Българската армия** в Световната война 1915-1918 г. Т. V. Косовска операция. София, 1946; **Христов, Атанас.** Исторически преглед на Общоевропейската война и участието на България в нея. София, 1925; **Дошкинов, Петър.** Есенното сражение на Македонския боен театър 1916 г. XI-та германо-българска армия в борбата с френско-руската и сръбските армии (I, III и II). Ч. 1. Кн. 1. Борбата за

вание да се приеме, че въпросите за неговото формиране, мобилизация и боен път през Първата световна война остават все още неразработени от българската историческа наука.

Целта на настоящото изследване е да бъдат представени основните моменти от мобилизацията и участието на 55-и пехотен полк в проведените през октомври и ноември 1915 г. от частите на Първа отделна армия и Северната група на Втора отделна армия Моравска и Косовска настъпателни операции, довели до разгрома на Сърбия. Проучването е изградено върху непубликувани архивни материали от делата на 55-и пехотен полк (ф. 362) и на 2-ра и 3-та бригада на 8-а пехотна Тунджанска дивизия (ф. 336), съхранявани във фондовете на Държавния военноисторически архив (ДВИА) във Велико Търново, както и на база достъпните изследвания и документални сборници, посветени на участието на България в Първата световна война.

Действащият мобилизационен план предвижда 55-и пехотен полк да бъде развърнат в три дружини от по четири роти, картечна и нестроева рота, телефонна, санитарна и музикална команда, парков взвод и паркова колона. Щабът и половината от неговите подразделения са формирани от кадър на 10-и пехотен Родопски полк в Хасково, а останалата част – от 30-и пехотен Шейновски полк в Търново Сеймен. Полкът, заедно с формирания в Стара Загора и Казанлък 56-и пехотен полк, е включен в състава на 3-та бригада на 8-а пехотна Тунджанска дивизия, с която воюва до края на Първата световна война. За негов командир е назначен роденият в Харманли подполковник Лазар Василев. Преобладаващата част от личния му състав са запасни офицери и войници, мобилизирани от населените места, влизащи в пределите на бившите Хасковска, Харманлийска, Борисовградска, Свиленградска, Ортакьойска, Старозагорска, Чирпанска, Казанлъшка и Габровска околии.

Дните до началото на военните действия срещу Сърбия преминават в приемане и зачисляване в частите на полка на мобилизираните запасни офицери и войници. Намерените от действащите медицински комисии към 10-и пехотен Родопски и 30-и пехотен Шейновски полк негодни за строева служба запасни са зачислявани в състава на 10-а и 30-а Допълняюща дружина. Ежедневно с личния състав се провеждат занятия по строева и бойна подготовка. С усилен ход вървят последните приготовления за предстоящите тежки походи, свързани с получаване от реквизи-

Битоля (3 окт.-18 ноември). София, 1947; **Христов, Димитър**. Отбраната на 1-ва (11-а) армия на Кеналийската позиция, в завою на р. Черна и Мъгленско от 3 октомври до 27 ноември 1916 г. – В: Известия на ВИНД, 1969, т. 8.

ционните комисии на различни материали и имущество. В резултат на усилената работа на 19 септември 1915 г. подполковник Василев докладва в щабовете на 8-а пехотна Тунджанска дивизия и на нейната 3-та бригада, че повереният му полк е готов за поход⁶.

Съгласно дадените разпореждания подразделенията на полка, намиращи се в Хасково и Търново Сеймен, на 21 септември 1915 г. трябва да се съберат в Харманли. Преди потеглянето на формираните в Хасково роти за сборния пункт, с кратък военен церемониал от щаба на 10-и пехотен Родопски полк връчват на командира на 6-а рота на 55-и пехотен полк бойното знаме на военното формирование. След пристигането си в Харманли една част от личния състав е настанена на квартири в града, а останалата – в казармата на местния 6-и конен полк. Преди обед на следващия ден в Харманли пристигат и формираните в Търново Сеймен роти и команди, както и определените за попълване на полка запасни войници от Ортакьой (дн. Ивайловград – б. м.) и околните населени места. След тяхното настаняване подполковник Л. Василев извършва строеви преглед на новопристигналиите. До потеглянето на 55-и пехотен полк към района на българо-сръбската граница се произвеждат строеви занятия, а офицерите запознават подофицерския състав и войниците с армейските устави и Военно-съдебния закон⁷.

В изпълнение на подписаната на 24 август 1915 г. Българо-турска конвенция, по силата на която Османската империя се задължава да отстъпи на България една тясна ивица земя по левия бряг на р. Марица, с което българската страна получава пълен контрол върху железопътната линия Свиленград-Дедеагач, на 23 септември 1915 г. 1-ва дружина на 55-и пехотен полк е изпратена в Одрин. Нейната задача е да организира охраната на гарите и всички инфраструктурни обекти и съоръжения по железопътното трасе в участъка от одринската гара Караагач, през Кулели Бургас и Димотика до с. Мандра включително. На следващия ден дружинният командир докладва в щаба на полка, че поверените му роти са достигнали местоназначението си и са започнали носенето на гарнизонната, постовата и караулната служба в поверения им район⁸.

В ранната утрин на 27 септември 1915 г. личният състав на 55-и пехотен полк е построен в полето северно от Харманли. От-

⁶ ДВИА, ф. 362, оп. 2, а. е. 66, л. 1-2.

⁷ ДВИА, ф. 362, оп. 2, а. е. 66, л. 2-2 гр.

⁸ Подробно по въпроса виж: **Калчев, Калчо**. Българо-турските военнополитически връзки и отношения (1913-1915 г.). Велико Търново, 2010; ДВИА, ф. 362, оп. 2, а. е. 66, л. 2 гр.

служен е молебен за здраве и успех в предстоящите походи и битки. Полковият свещеник и подполковник Василев произнасят речи за войнишкия дълг към Царя и Отечеството. Веднага след това, с развято знаме и под звуците на полковата музика, 55-и пехотен полк се насочва на север към Търново Сеймен. След пристигането си в града 3-та дружина, картечната и нестроевата рота и парковият взвод са настанени в казармата на 30-и пехотен Шейновски полк, а 2-ра дружина – на квартири в града. Продължавайки придвижването си през с. Опан, в късния следобед на 29 септември 1915 г. полкът пристига в Стара Загора, където е разположен на бивак в северните покрайнини на града в близост до казармата на 12-и пехотен Балкански полк⁹.

Късно вечерта на 1 октомври 1915 г. в щаба на 55-и пехотен полк е получена заповед дружините да се подготвят за поход и превозване с железницата от Стара Загора до гара Брусарци¹⁰. Изнасянето към българо-сръбската граница се извършва в три ешелона на 2 и 3 октомври 1915 г.¹¹ Движението се осъществява по маршрут Стара Загора – Горна Оряховица – Плевен – Мездра – Брусарци. След пристигането и разтоварването на полка на гара Брусарци неговите подразделения веднага са насочени към селата Чорлево, Костичовци, Макреш и Вълчак. Съгласно Оперативна заповед № 4 от 1 октомври 1915 г. по Първа отделна армия, полкът в състава на 3-та бригада на 8-а пехотна Тунджанска дивизия е назначен за армейски резерв¹².

Забавянето на българското настъпление в участъка между 8-а пехотна Тунджанска и 6-а пехотна Бдинска дивизия налага да бъдат използвани наличните резерви. В ранните часове на 8 октомври 1915 г. 55-и пехотен полк получава заповед незабавно да се отправи към с. Салаш. След изключително труден и изморятелен преход по силно разкаляни и повредени пътища до края на деня той достига селото. Късно вечерта в щаба на 3-та бригада на 8-а пехотна дивизия пристига нова заповед от армейското командване, съгласно която на следващия ден тя трябва да премине през Кадъбоазкия проход и да се съсредоточи в намиращото се на сръбска територия с. Ново Корито. Движението се извършва бавно главно заради силно разкаляния и на места наводнен

⁹ ДВИА, ф. 362, оп. 2, а.е. 66, л. 3.

¹⁰ Към 1 октомври 1915 г. личният състав на 55-и пехотен полк включва 26 офицери, двама лекари, четирима чиновници и 2471 подофицери и войници, 391 коня и 59 коли (ДВИА, ф. 362, оп. 2, а.е. 66, л. 3 гр.).

¹¹ Първи ешелон – 3-та дружина и картечната рота, втори ешелон – щаба на полка и 2-ра дружина, трети ешелон – нестроевата рота, парковият взвод и завърналата се в състава на полка от Ортакой 9-а рота (ДВИА, ф. 362, оп. 2, а.е. 66, л. 3 гр.).

¹² ДВИА, ф. 362, оп. 2, а.е. 66, л. 4.

високопланински път. Въпреки това, в късния следобед 55-и пехотен полк достига до крайния пункт¹³.

Изнасянето на полка към долината на р. Тимок и фронтовата линия продължава на 10 октомври 1915 г. Ден по-късно той е предаден в разпореждане на командира на 2-ра бригада на 8-а пехотна Тунджанска дивизия. В следващите няколко дни военното формирование се включва активно в сраженията със сръбската армия западно от Княжевац. Районът на бойните действия е с разнообразен релеф. Той е пресечен от шест леви притока на р. Тимок, които при дъжд бързо прииждат и излизат от коритата си, заливайки долините, през които протичат, прекъсвайки по този начин връзките между настъпващите български войски. Техните действия допълнително са затруднени от наличието на по-големи и по-малки планински масиви и възвишения, отрупани с голи, стръмни и непристъпни скали, някои от които достигат до височина повече от 1000 метра над морското равнище. В повечето случаи техните склонове са обрасли с гъста гора и храсталаци, които силно затрудняват придвижването, наблюдението и обстрела на изградените в тях вражески позиции. В района на бойните действия се намират доста села и отделни колиби и кошари, населението на които е враждебно настроено към българските части¹⁴.

В изпълнение на дадените разпореждания на 11 октомври 1915 г. 55-и пехотен полк се насочва към изградените при с. Дреновац мост над р. Тимок. След като преминава на левия бряг на реката, полкът настъпва към к. 600, издигаща се на север от с. Кожел. Следвайки предварително определения план, командваната от майор Арnaudов 3-та дружина се придвижва по хребета северозападно от с. Дреновац, а командваната от капитан Дечев 2-ра дружина и картечната рота настъпват по планинския гребен, издигащ се югозападно от селото. За успешното изпълнение на поставената задача се разчита на помощ от действащите вляво и вдясно подразделения от 23-ти пехотен Шипченски и 33-ти пехотен Свищовски полк. По данни от българското разузнаване, силата на противника се оценява на една дружина и една скорострелна батарея, заели удобни позиции по височините, намиращи се на пътя на българското настъпление. Придвижването е силно затруднено от мъгливото и влажно време и разкаляните пътища и пътеки. Ротите от бойната част са подложени на силен артилерийски и пехотен обстрел. С настъпването на нощта те се окопават и пренощуват на достигнатите позиции на левия и на десния

¹³ ДВИА, ф. 362, оп. 2, а. е. 66, л. 4 гр.

¹⁴ ДВИА, ф. 362, оп. 2, а. е. 68, л. 1.

бряг на Дреновачка река. В това сражение 55-и пехотен полк дава и първите си загуби – трима убити и 14 ранени войници¹⁵.

Малко преди полунощ подполковник Л. Василев получава заповед призори на 12 октомври 1915 г. повереният му полк, назначен за дясно странично прикритие на настъпващите подразделения на 2-ра бригада на 8-а Тунджанска дивизия, да атакува к. 600. След нейното овладяване той трябва да остави на върха заслон в състав от две роты, а с останалите части да продължи настъплението към върховете Овча баба и Дугански ниви, където да се затвърди с фронт на югозапад. Настъплението се води от 5-а, 8-а и картечната роты. Техният десен фланг се прикрива от две роты от 3-та дружина. Преследвайки с огън отстъпващия противник, българските части овладяват с. Кожел, принуждавайки сърбите да заемат предварително изградената позиция на к. 600. Подложени на силен обстрел, не след дълго те отстъпват и се изтеглят на запад през Кожелското дефиле. Едновременно с 2-ра дружина по хребета северозападно от Дреновац настъпват 9-а и 10-а роты. При изнасянето си напред те са обстрелвани и от двата си фланга, което забавя тяхното напредване. Оказвайки си взаимна подкрепа, до края на деня ротите от 2-ра и 3-та дружина успяват да достигнат зададените им обекти, като в 21,00 часа без бой овладяват връх Овча баба. В сражението през този ден са убити 19 български войници, ранените са 61, а двама бойци са обявени за безследно изчезнали. В български ръце попадат и първите трофеи – 59 пушки, 7000 патрона, 100 поясни паласки, няколко раници. Петнадесет сръбски войници се предават в плен¹⁶.

На 13 октомври 1915 г. 55-и пехотен полк получава задача да действа като дясно странично прикритие на настъпващия вляво от него 10-и пехотен Родопски полк. Целта на българските части е да овладеят връх Медна стена и височината северно от с. Вина, където да се затвърдят и да образуват общ заслон на бойния ред на цялата 2-ра бригада на 8-а пехотна Тунджанска дивизия, като обърнат особено внимание на крайния десен български фланг. От извършеното разузнаване става ясно, че срещу фронта на настъплението на 55-и пехотен полк противостоят две сръбски дружини и две оръдия, които заемат позиции по връх Дугански ниви и височините западно и югозападно от връх Овча баба. В изпълнение на поставената задача подполковник Василев разпорежда три роты от 2-ра дружина, картечната рота и две планински оръдия да настъпят по гребена западно от Овча баба, а една рота да атакува фронтално върха, откъдето да се насочи към

¹⁵ Българската армия в Световната война 1915-1918 г. Т. II..., с. 317-318.

¹⁶ ДВИА, ф. 362, оп. 2, а. е. 68, л. 1 гр. - 2 гр.

Дугански ниви. В същото време ротите от 3-та дружина заемат позиции по к. 573, к. 600, връх Говедарски бряг и к. 1020. В изпълнение на дадените разпореждания 2-ра дружина настъпва в една линия към зададените ѝ обекти, атакува и заема височината Дугански ниви. В същото време 3-та дружина започва сражение с една дружина от сръбския 2-ри пехотен полк, усилен с две картечници и две оръдия. Заради гъстата мъгла присъствието на противника е открито късно. Независимо от това, макар първоначално да отстъпва пред сръбския натиск, 11-а рота успява да удържи позицията си, след което успешно контраатакува и заема сръбската позиция. В това сражение е контузен един офицер, 13 български войници са убити, 26 са ранени, а шестима са обявени за без вест пропаднали¹⁷.

На 14 октомври 1915 г. на 55-и пехотен полк е заповядано да настъпи решително и да овладее връх Медна стена и височината северно от с. Вина, като на всяко завладяно възвишение оставя по една рота за заслон, а на височината Кожел – две роти. Останалите части от полка трябва да се съсредоточат и затвърдят на к. 730, к. 738 и к. 668, издигащи се северозападно от с. Вина. Настъплението се извършва под проливен дъжд. То е силно затруднено от придошлите реки в района на бойните действия и често спускащата се гъста мъгла. През целия ден се водят сражения с окопалия се по командните височини противник, като българските части нощуват на достигнатите позиции. На следващия ден 2-ра дружина успява да овладее и да се затвърди на к. 609, принуждавайки сърбите да се оттеглят в с. Буче. На свой ред 10-а и 12-а роти заемат върховете Тумба и Преки камен¹⁸.

На основание Оперативна заповед № 155 от 15 октомври 1915 г. на командира на 2-ра бригада на 8-а пехотна Тунджанска дивизия на 55-и полк е наредено да продължи настъплението си, организиран в две колони. Лявата колона – 2-ра дружина и четири картечници, трябва да настъпи в направлението к. 590, к. 563 и к. 936 към с. Влашко поле. Дясната колона – две роти от 3-та дружина и две планински оръдия, трябва да настъпи от с. Кожел към вр. Мъглен (к. 1020) и през к. 679 да достигне до връх Добра глава. Останалите две роти от дружината следва да останат в заслон на к. 600 и връх Мъглен. Противникът – две пехотни дружини и една полска скорострелна батарея, заема позиции на к. 590 и при с. Буче. Развърнати в боен ред, в 8,30 часа 5-а и 7-а роти настъпват решително към к. 590 и с. Буче. В същото време 6-а рота, преминавайки югозападно от к. 590, се насочва към с. Влашко

¹⁷ ДВИА, ф. 362, оп. 2, а. е. 68, л. 2 гр. - 3.

¹⁸ **Българската армия** в Световната война 1915-1918 г. Т. II..., с. 390 - 391.

поле. Падналата гъста мъгла забавя българското настъпление. Въпреки това то продължава и към 13,00 часа ротите достигат на 40-50 крачки от сръбските окопи. Сражението продължава до края на деня, като подразделенията от лявата колона се окопават и прекарват нощта на достигнатите позиции. В това сражение 2-ра дружина претърпява сериозни загуби – един убит и двама ранени офицери, 36 убити и 73 ранени войници. Заради закъснелото получаване на заповедта настъплението на 3-та дружина започва доста по-късно от предвиденото. Падналата гъста мъгла осуетява напредването на пехотата и действията на артилерията. Поради тази причина ротите остават на местата си, където прекарват нощта. Влошената метеорологична обстановка и гъстата мъгла стават причина на 17 и 18 октомври 1915 г. частите на 55-и пехотен полк да останат на достигнатите позиции. Спорадично, при вдигане на мъглата, се водят интензивни пушечни и артилерийски престрелки с противника. В късния следобед на 18 октомври 1915 г. 2-ра и 3-та дружини са сменени от подразделенията на 12-и пехотен Балкански полк. В боевете от 16 до 18 октомври 1915 г. са убити един офицер и 33 подофицери и войници. Ранени са 91 войници, а петима са обявени за безследно изчезнали¹⁹.

Призори на 19 октомври 1915 г. 55-и пехотен полк получава заповед да се насочи към Княжевац. Придвижвайки се по пътя Доня Соколовица – Лепена – Валевац – Каличина – Княжевац, в късния следобед той, без 10-а и 11-а роти, които не са свалени от позициите си при върховете Преки камен и Гложие, достига до града. Тук към полка се присъединява неговата нестроева рота. Назначен за маневрени войски на 8-а пехотна Тунджанска дивизия, на следващия ден 55-и пехотен полк продължава движението си, достигайки в късния следобед до намиращото се югозападно от Княжевац с. Драянац. Изнасянето на 55-и пехотен полк към долината на река Южна Морава продължава през следващите няколко дни. Преминавайки през селата Шлизовик, Плужина и Лалинац и Копай кошара, на 24 октомври 1915 г. той достига до намиращото се на десния бряг на р. Южна Морава с. Дражевац. През следващите четири дни полкът охранява участъка от с. Дражевац до намиращото се южно от него с. Доня Топоница²⁰.

Решителните действия на Първа отделна армия в края на октомври 1915 г. принуждават сърбите да отстъпят на запад от Южна Морава. В същото време силният натиск на Съглашението по долината на Вардар срещу Втора отделна армия налага в Македония спешно да бъдат прехвърлени подкрепления. Към за-

¹⁹ ДВИА, ф. 362, оп. 2, а. е. 68, л. 4-5 гр.

²⁰ ДВИА, ф. 362, оп. 2, а. е. 66, л. 6-7 гр.

страшения участък е насочена 8-а пехотна Тунджанска дивизия. На 29 октомври 1915 г., в състава на 3-та бригада 55-и пехотен полк напуска позицията си при с. Дражевац и се отправя към Ниш. Няколко часа по-късно неговите дружини преминават с развято знаме през превзетата от българските войски военновременна столица на Сърбия. След продължителен преход полкът достига до с. Еминова Кутина, където ношува на квартири. В ранните часове на 31 октомври 1915 г. от щаба на 8-а дивизия е наредено 3-та бригада незабавно да промени посоката си на движение и да се насочи към Лесковац, за да окаже подкрепа на 1-ва пехотна Софийска дивизия, водеща упорити боеве с настъпващите от запад към града сръбски войски. Необходимостта да се бърза налага да бъде избран по-късият път към Лесковац, преминаващ през селата Ступница, Орашац и Слатина.

Повторното изнасяне на 55-и пехотен полк към долината на Южна Морава е затруднено от стръмния и разкалян високопланински път, преминаващ през южните разклонения на планината Бабицка гора. Въпреки липсата на явни признаци за сериозни бойни действия пред фронта на 1-ва пехотна Софийска дивизия, в състава на бригадата, полковата колона продължава бързо своето придвижване и достига до с. Слатина. Напредването е преустановено, тъй като мостът над р. Южна Морава, намиращ се западно от селото, е разрушен от противника. Липсата на време за неговата поправка, както и голямата дълбочина на пълноводната река налагат да бъде потърсено друго място за нейното преминаване. Насочвайки се на юг, в края на деня 55-и пехотен полк достига с. Стайковце. На следващата сутрин, придвижвайки се по пътя от с. Власотинци за Лесковац, полкът достига до града, разполагайки се на бивак на около един километър югоизточно от населеното място²¹.

Първоначалните заповеди на българското командване са на 2 ноември 1915 г. 55-и пехотен полк да продължи пътя си за гр. Враня. Впоследствие е разпоредено полкът да се насочи на югозапад от Лесковац и да осъществи контакт с частите на 1-ва пехотна Софийска дивизия. В изпълнение на това 55-и полк се насочва по шосето за с. Вина. Страничното прикритие се осигурява от две роти от командваната от майор Арnaudов 3-та дружина, които трябва да влязат във връзка с действащите вдясно от тях подразделения на Шопската дивизия. Основните сили на полка – 2-ра дружина с четири картечници, трябва да настъпят в направление Лесковац – Стройковце – Мирошевце – Вина²².

²¹ ДВИА, ф. 362, оп. 2, а. е. 66, л. 7 гр.

²² ДВИА, ф. 362, оп. 2, а. е. 66, л. 8.

В изпълнение на дадените заповеди в 10,00 часа дясното странично прикритие се насочва в указаната посока. До края на деня двете роти от 3-та дружина достигат до пътя между селата Славуевци и Мирошевце, където влизат във връзка с частите на 6-и пехотен Търновски полк, от който разбират, че с. Игрище, вр. Бели камък и височините западно от с. Вина са заети от неприятеля. Попаднали под неприятелски обстрел, двете роти преустановят движението си и организират охранение със стражеви застави по височините западно от с. Мирошевце с фронт срещу к. 320 и к. 564²³. По същото време основните сили на 55-и пехотен полк настъпват решително. В челото на колоната е 5-а рота. При с. Тодоровци началникът на авангарда получава съобщение от командира на 6-и пехотен Търновски полк за разположението на сърбите, които заемат върховете Шилегарник, Шиеник и хребета вляво от тях. В съобщението се иска съдействие от частите на авангарда, който да настъпи към височината Умац, за да помогне на 6-и пехотен полк. По заповед на подполковник Василев 2-ра дружина и картечната рота настъпват енергично към с. Вина. Към 16,00 часа к. 712 е заета от един взвод от 5-а рота, който има за задача да наблюдава левия фланг на 55-и пехотен полк. От събраните сведения се разбира, че противникът е заел позиция по височините северно и западно от с. Вина. Заповядано е 5-а рота да заеме връх Умац, а останалите роти на 2-ра дружина и картечната рота да атакуват десния сръбски фланг и да заемат линията между к. 518 и к. 712. Малко преди полунощ те достигат зададените им обекти и се окопават. Преследването на сърбите е подновено на следващия ден. Придвижвайки се по долината на р. Ветерница, следвайки плътно зад средната колона на 3-та бригада на 8-а пехотна Тунджанска дивизия, в ранните часове на 4 ноември 1915 г. 55-и пехотен полк достига до с. Големо село. Тежкият и продължителен 25-километров поход, рязкото влошаване на времето и разтеглените поради тази причина снабдителни линии стават причина полкът да остане в селото и на следващия ден²⁴.

По заповед на командира на 3-та бригада на 8-а пехотна Тунджанска дивизия на 5 ноември 1915 г. 9-а и 12-а роти с две картечници от 55-и пехотен полк заемат върховете Прокопие и Копиляк, охранявани до този момент от части на 56-и пехотен полк. Още на следващия ден на връх Копиляк пристигат и останалите части на полка. След разузнаване на вражеската позиция настъплението е подновено в направлении връх Копиляк –

²³ ДВИА, ф. 362, оп. 2, а. е. 68, л. 6.

²⁴ **Българската армия** в Световната война 1915 – 1918 г. Т. V..., с. 109-110.

с. Велеглава – с. Огоще – с. Беривойце. Под напора на българските части, застрашени от обходното движение на 55-и пехотен полк, сърбите напускат с. Велеглава, заето своевременно от 6-ти пехотен Търновски полк. След кратка почивка 55-и полк продължава своето движение в югозападна посока от Велеглава. Към 19,00 часа полкът достига до с. Долна поличка, където остава да нощува, като 7-а и 8-а роти са изпратени за охрана на посоката към връх Китка. На 7 ноември 1915 г. 55-и пехотен полк, насочвайки се към с. Огоште, съдейства на настъплението на намиращите вдясно и вляво от него части на 1-ва пехотна Софийска дивизия и 56-и пехотен полк²⁵.

Преследването на отстъпващия противник е продължено и през следващите дни. Преминавайки през селата Кололеч и Доморовце, след усилен марш на 9 ноември 1915 г. 55-и пехотен полк достига с. Берленци. Независимо от умората на личния състав, по заповед на командира на 3-та бригада на 8-а пехотна Тунджанска дивизия полкът настъпва към Гниляне, откъдето веднага е изпратен във Феризово. По пътя към града полкът е застигнат от старши адютанта на 3-та пехотна Балканска дивизия майор Капитанов, който предава на подполковник Василев заповед повереното му подразделение да промени посоката си на движение и след като достигне с. Церница, да се насочи на северозапад към селата Гумнище и Гадиш. Съгласно това разпореждане, след като полкът достигне к. 1095, той трябва да спре и да изчака инструкциите на командира на 2-ра бригада на 3-та пехотна Балканска дивизия за следващите си действия. Съгласно тях 55-и полк се насочва към Жеговица планина, където се установява на бивак северно от с. Миросавле²⁶.

На 10 ноември 1915 г. 55-и пехотен полк е назначен за маневрени войски на 2-ра бригада на 3-та пехотна Балканска дивизия със задача да проучи пътищата и да събере сведения за противника²⁷. На следващия ден полкът напуска с. Миросавле и се насочва на север през селата Раховица и Чернила. След като достига височините между Чернила и Хамидия, частите се окопават с фронт на запад към с. Рабовце, като две роти остават на позицията, а останалите се оттеглят в с. Гадимне на почивка. В 16,00 часа по заповед на началника на 3-та пехотна Балканска дивизия окопаването е преустановено и полкът се насочва по направление с. Рабовце – с. Веновци – с. Давидовци – с. Щимия. Заради

²⁵ ДВИА, ф. 362, оп. 2, а. е. 68, л. 6 гр. - 8.

²⁶ ДВИА, ф. 362, оп. 2, а. е. 68, л. 9.

²⁷ ДВИА, ф. 362, оп. 2, а. е. 68, л. 9 гр.

настъпването на нощта и повредения от сърбите мост над р. Ситница при с. Рабовце полкът спира на място.

Прехвърлянето на левия бряг на р. Ситница е извършено без проблемно призори на 12 ноември 1915 г. При преминаването през селата Веновци авангардната 3-та дружина е обстреляна със силен артилерийски огън. Развърнатата в боен ред, тя настъпва и заема позиция северно и южно от с. Давидовце. От извършеното разузнаване става ясно, че противникът е заел позиции по височините северно и южно от Щимия. В ранния следобед полкът настъпва решително и 9-а и 12-а роти успяват да влязат в населеното място. Тъй като сърбите продължават да удържат позицията северно от него, подполковник Василев изпраща един взвод от 9-а рота по шосето за Призрен със задача да обходи противника и да се яви в тила на неговата позиция. В резултат на това и на съвместните усилия на 55-и и 56-и пехотен полк една част от сърбите успяват да се оттеглят към Призрен, а други се предават в плен. С настъпването на нощта 3-та дружина се установява до с. Белинац, а 2-ра дружина и картечната рота нощуват северно от Щимия. В това сражение са убити двама войници, а десет души са ранени. В български ръце попадат три скорострелни полски оръдия, десет ракети със снаряди, 350 пушки и около 1500 сръбски войници²⁸.

В ранния следобед на 13 ноември 1915 г. 55-и пехотен полк, движейки се по планинския гребен източно от пътя Щимия – Призрен, се отправя от с. Църнолева за с. Стара Вучина. Движението на войниците се затруднява от поледицата и дълбокия сняг. Неблагоприятните метеорологични условия довеждат до разтеглянето на полковата колона. С големи усилия в края на деня полкът успява да достигне до малкото селце Ронца, където войниците нощуват под открито небе във виелицата. На следващия ден 9-а рота се насочва по пътя през с. Грейчевце – с. Чадрок за с. Стара Вучина със задача да се яви във фланг на противника, който отбранява теснината пред Църнолева планина. Придвижването се извършва по стръмна и заледена пътека. Към 16,00 часа 9-а рота влиза в съприкосновение със сърбите. Заел удобни позиции по левия бряга на реката южно от с. Суха река и от двете страни на пътя за Призрен, противникът обстрелва с пехотен и артилерийски огън ротата. Към 19,00 часа тя и останалите части на полка получават заповед да се върнат назад и да достигнат селата Печани и Сметище, където да нощуват. Преминаването на полка през стръмната и заледена планинска пътека върви бав-

²⁸ Българската армия в Световната война 1915-1918 г. Т. V..., с. 491-492.

но и трудно. Това довежда до разтеглянето на полковата колона. Вследствие на това 55-и пехотен полк не успява да достигне до двете села и нощува под открито небе²⁹.

Разгромът на Сърбия в края на ноември 1915 г. и все по-ясно очертаващата се перспектива за възникване на нов фронт на Балканите след установяването на войски на Съглашението на територията на Гърция налагат да бъде извършено ново прегрупиране на силите на българската армия. На 18 ноември 1915 г. 3-та бригада и придадените ѝ артилерийски части са върнати обратно в състава на 8-а пехотна Тунджанска дивизия. Още същия ден нейните подразделения получават заповед да се съберат в с. Суха река, откъдето да продължат пътя си през Феризово и Качаник за Вардарска Македония³⁰.

Така приключва участието на 55-и пехотен полк във военните операции, довели до изваждането на Сърбия от войната. Въпреки че полкът в непълен състав се включва на по-късен етап от военните действия, неговият личен състав бързо преодолява липсата на боен опит и се адаптира към тежките условия на фронтовия живот. В хода на бойните действия и трудните преходи офицерите и войниците натрупват безценен опит, с помощта на който 55-и пехотен полк се превръща в напълно боеспособна единица, способна да изпълнява точно поставените от българското командване задачи. Независимо от понесените загуби, с участието си в Моравска и Косовска настъпателни операции войните на 55-и пехотен полк дават своя принос за разгрома на сръбската армия.

THE 55TH INFANTRY REGIMENT PARTICIPATION IN MILITARY OPERATIONS AGAINST SERBIA IN THE AUTUMN OF 1915

Cavdar Angelov, PhD

Shipka-Buzludzha National Park – Museum

Abstract: The present study outlines the main aspects of the mobilization and participation of the 55th Infantry Regiment in the Morava and Kosovo offensive operations conducted in the autumn of 1915 by units of the First Separate Army and the Northern Group of the Second Separate Army, which resulted in the defeat of Serbia. The study is based on unpublished archival materials from the files of the 55th Infantry Regiment and the 2nd and 3rd Brigades of the 8th Tundzha Infantry Division, stored in the collections of the State Military History Archive in Veliko Tarnovo. The analysis of the published information outlines the contribution of the personnel of the 55th Infantry Regiment to the victories won in the autumn of 1915 against the Serbian troops. It shows that in the course of the fighting, the regiment quickly overcame its lack of combat experience and successfully adapted to the harsh conditions of frontline life, becoming a fully combat-ready unit, capable of carrying out the tasks set by the Bulgarian command. In the near future, the combat experience gained in the campaigns against Serbia will be used in the upcoming fierce battles with the Entente forces on the new front in Macedonia, which emerged in the Balkans at the very end of 1915.

Keywords: army; mobilization; infantry; offensive operation; division.

Д-р Чавдар Ангелов

Директор

Национален парк-музей „Шипка-Бузлуджа“

гр. Казанлък, ул. „Петко Рачев Славейков“ № 8

E-mail: cha@abv.bg.